

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Recensie: De vergeten dame waar niemand omheen kon: Margaretha van Bourgondië (1374-1441)

Auteur: Ian Velthuis

Verschenen in *Skript Historisch Tijdschrift*, jaargang 44.4, 56-57.

© 2023 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

ISSN 0165-7518

Skript Historisch Tijdschrift is een wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

DE VERGETEN DAME WAAR NIEMAND OMHEEN KON: MARGARETHA VAN BOURGONDIE (1374-1441)

Het einde van de veertiende eeuw en het begin van de vijftiende eeuw waren periodes van grote politieke veranderingen in de Nederlanden. De hertogen van Bourgondië breidden gestaag hun macht over de verschillende Nederlandse vorstendommen uit. In 1433 kreeg hertog Filips de Goede het door partijstrijd verscheurde graafschap Holland, maar ook Zeeland en Henegouwen in handen. Brabant en Vlaanderen waren toen al onderdeel van de Bourgondische Unie. De hoofdrolspelers van de eenwording, zoals de hertogen van Bourgondië en Jacoba van Beieren als de laatste 'zelfstandig regerende' gravin van Holland, zijn dan ook bekende historische figuren waar uitvoerig over geschreven is. Dat geldt niet voor de relatief onbekende Margaretha van Bourgondië (1374–1441).

Als dochter van hertog Filips de Stoute van Bourgondië, echtgenote van graaf Willem VI van Holland en moeder van Jacoba van Beieren, verbond Margaretha de Beierse en Bourgondische dynastieën met elkaar. De literatuur over het begin van de Bourgondische periode in de Nederlanden behandelt Margaretha slechts zijdelings en bespreekt vooral haar huwelijk en rol als moeder. Haar persoonlijke politieke invloed blijft onderbelicht. In zijn biografie van Jacoba, *Pion voor een Dame*, suggereert Antheun Janse dat niet zozeer Ja-

coba zelf, maar met name Margaretha als voornaamste raadgever achter de keuzes van de jonge gravin stond.

Met haar diepgravende biografie *Tussen twee dynastieën* zet Margreet Brandsma deze historiografische omissie recht. Op basis van rekeningen, brieven, ordonnanties, verdragsteksten en verwijzingen in kronieken, schetst Brandsma een zeer compleet beeld van het leven van een standvastige en zelfbewuste vorstin, die inderdaad haar stempel wist te drukken op de politiek in haar omgeving.

Het boek valt in twee delen uiteen. Het eerste deel is een traditionele chronologische levensbeschrijving. Daarop volgen verschillende thematische hoofdstukken, die achtereenvolgens Margaretha's financiële middelen, haar hofhouding en haar religieuze en literaire patronage beschrijven. Elk deel is gebaseerd op een gedetailleerd brononderzoek, zodat elk hoofdstuk nieuwe gegevens aan het licht brengt.

Het biografische eerste deel deelt de levensloop van Margaretha op in hoofdstukken die bepaald worden door haar status als hoogadelijke vrouw. De eerste twee hoofdstukken volgen haar ontwikkeling van een jong meisje, wiens leven bepaald werd door de dynastieke ambities van haar vader, tot een zelfstandig opererende gra-

vin aan de zijde van haar echtgenoot. Ze was zich zeer bewust van haar verheven stand en speelde een bemiddelende rol tussen haar eigen en haar aangetrouwde familie. Na de dood van graaf Willem IV in 1417 brak een reeks conflicten uit over zijn opvolging. Margaretha koos hierin steeds partij voor haar dochter, eerst in samenwerking met, maar later in oppositie tegen, haar Bourgondische familie. Daarmee raakte ze betrokken bij de Hoekse partij in Holland. Tegelijkertijd probeerde ze vast te houden aan haar status als gravin-weduwe die boven de partijen stond. Ook persoonlijk werd Margaretha getroffen door de strijd: haar mannelijke tegenstrevers legden regelmatig beslag op haar inkomsten. Uiteindelijk dolven Margaretha en haar dochter het onderspit tegen Filips de Goede, die de macht over Holland, Zeeland en Henegouwen overnam. Hoewel haar politieke rol toen zo goed als uitgespeeld was, zorgden haar rijkdom en status ervoor dat ze, met name in Henegouwen, zeer invloedrijk bleef.

Brandsma geeft met haar biografie een sterk onderbouwd beeld van de politieke invloed die een niet-regerende gravin kon uitoefenen. Haar machtsmiddelen waren beperkt door haar positie als vrouw: ze was afhankelijk van haar dynastieke connecties en (substantiële) financiële middelen. Een directe confrontatie met regerende mannelijke vorsten moest ze uit de weg gaan. Toch zorgde haar vorstelijke status en invloed ervoor dat niemand om haar heen kon.

Omdat de bronnen waarop Margaretha's biografie stoelt vrijwel altijd onpersoonlijk zijn, blijft het karakter van de hertogin enigszins verborgen. Haar karakter komt wel naar voren uit haar daden: ze had een sterk politiek inzicht, was verstandig, beschermend naar haar dochter en zeer standvastig.

Tussen twee dynastieën is een uitgebreid en uitstekend onderbouwd boek over een onderbelicht personage. Brandsma weet het leven van Margaretha overtuigend te reconstrueren, waarbij ze ner-

gens ongefundeerde aannames doet. Het thematische tweede deel biedt door het uitputtend brononderzoek goed vergelijkingsmateriaal voor andere vorstinnen uit deze periode. Het boek is daarmee een uitstekende toevoeging aan de literatuur over een fascinerende periode in de Nederlandse geschiedenis.

Ian Velthuis heeft geschiedenis gestudeerd aan de Universiteit van Amsterdam en is afgestuurd op laat-middeleeuwse kronieken. Het Heilige Roomse Rijk vindt hij facinerend. Ian werkt aan het vergroenen van Amsterdam via het initiatief *Tegels eruit, groen erin!*

Margreet Brandsma, *Tussen twee dynastieën: Margaretha van Bourgondië 1374-1441, gravin van Henegouwen, Holland en Zeeland*, Uitgeverij Verloren, 2022; ISBN: 9789087049843; 304 pp., € 29,-